

Visca la UNIO' DE RABASSAIRES

Jaume Serra i Carné

**“La Unió de Rabassaires i altres cultivadors
del camp a la comarca de Bages (1922-1938).
Una aproximació”**

ÍNDEX

1. Introducció	2
2. Els inicis de la Unió de Rabassaires i altres cultivadors del camp al Bages(1922-1930)	3
3. La Unió de Rabassaires durant la II República (1931-1936)	12
4. El 6 d'octubre de 1934	19
5. El període del Front Popular (1936)	25
6. La Unió de Rabassaires del Bages durant la guerra i la revolució (1936-1938)	29
7. La revista <i>Els Camperols</i> de la UR del Bages (1937)	38
8. Les col·lectivitats	40
9. La complexa relació entre el camp i la ciutat	42
10. Epíleg	45
11. Notes	48

LA UNIÓN DE RABASSAIRES I ALTRES CULTIVADORS DEL CAMP A LA COMARCA DE BAGES (1922-1938).

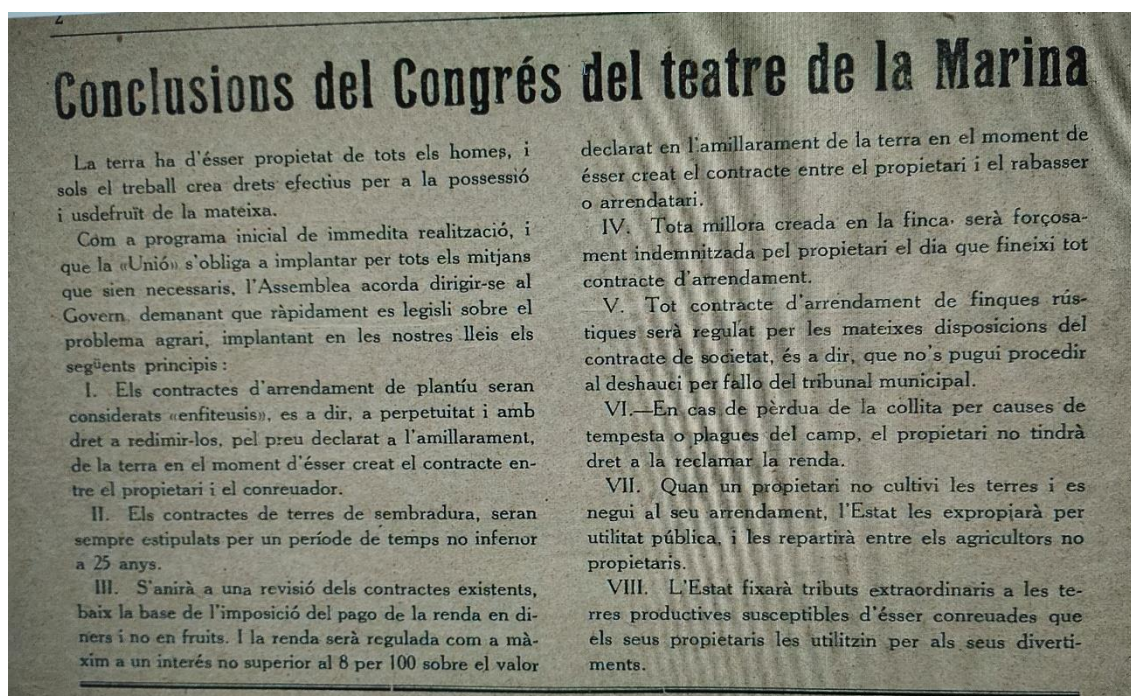
UNA APROXIMACIÓ.

1. Introducció

La Unió de Rabassaires (UR), el gran sindicat dels pagesos de Catalunya que aplegava en una sola organització els que no eren propietaris de la terres que cultivaven com a rabassaires, parcers, arrendataris i també petits pagesos, va tenir una forta implantació especialment a les comarques vitivinícoles, entre elles el Bages. Tot i ser una part important de la història de Catalunya i del Bages dels anys vint i trenta del segle XX no ha estat prou estudiada. Aquest article vol ser una aproximació a la història que van protagonitzar els petits pagesos que es van organitzar dins la UR per tal de millorar les seves condicions de vida que passaven per la millora dels contractes de conreu i per aconseguir la plena propietat de la terra que cultivaven. Per estudiar la Unió de Rabassaires hi ha una important limitació de fonts donat que el diari La Terra de la Unió de Rabassaires que es troba a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona no es pot consultar complet perquè hi falten moltes números. Els diaris de l'època sovint no donen notícies sobre la UR. Però el més greu és que no s'ha conservat la documentació de l'organització (UR) a nivell central. Tampoc a l'Arxiu Comarcal de la Comarca de Bages no hi ha documentació específica sobre l'organització rabassaire de la comarca.

2. Els inicis de la Unió de Rabassaires i altres cultivadors del camp al Bages(1922-1930)

La Unió de Rabassaires va ser una gran organització que aplegava els petits pagesos sobretot els que no eren propietaris de les terres que cultivaven. Parcers, arrendataris, rabassaires, petits propietaris i masovers eren la majoria dels pagesos de Catalunya. Es van organitzar per defensar els seus interessos de classe. L'organització que van crear era la "Unió de Rabassaires i altres cultivadors del camp" que va néixer el 1922 i va durar fins al final de la guerra civil. El seu objectiu era portar al camp català uns canvis per millorar la condició dels pagesos no propietaris. El seu programa de 1923 deia que "La Unió considera que la terra és propietat de tots els homes i que sols el treball crea drets efectius per a la possessió i usdefruit de la mateixa". La Unió volia una reforma agrària per conductes legals i pacífics però si no era possible no descartava l'ús de la força. El lema "la terra per a qui la treballa" era present en l'ànim dels rabassaires de la Unió. El veritable programa de la Unió de Rabassaires es va definir en el primer Congrés de la UR al Teatre de la Marina de Barcelona el gener de 1923.¹ Conclusions que es van reproduir a *La Terra* el 30 d'abril de 1923.

Programa de la Unió de Rabassaires. La Terra, 30.4.1923.

La comarca del Bages als anys vint i trenta del segle XX tenia una important població agrària de pagesos no propietaris. Des de la crisi de la fil·loxera que el camp català va viure una constant conflictivitat social que enfrontava els pagesos no propietaris i els propietaris sobretot en relació a les condicions dels contractes de conreu, els arrendaments i les parts de fruits que havien de donar als amos de les terres. Un cop es va crear la Unió de Rabassaires el 6 d'agost de 1922 va començar una intensa activitat de propaganda i organització del sindicat arreu de Catalunya, també a la comarca de Bages. Els iniciadors de la UR al Bages van ser el parcer Josep Servitja de Sant Salvador de Guardiola, els parcers Botifoll i Vilalta de Sant Martí de Torroella i també els socis del Sindicat Agrícola de Sant Vicenç de Castellet amb Josep Sallés al davant.²

Entre 1923 i 1930 es van fer almenys dotze mítings de propaganda de la UR en diverses localitats de la comarca de Bages.

Dibuix d'un paisatge agrícola tradicional. *La Terra* número 1 del 15.10. 1922.

Mítings de la Unió de Rabassaires al Bages (1923-1930)

Data	Població	Oradors
1923, 11 febrer	Sant Vicenç de Castellet	Companys, Aragay, Ferrer Vilches
1923, 12 agost	Manresa. Teatre Nou	Servitja, Bonastre, Duran Canyameres, Aragay
1923, 19 setembre	Fals	Enric, Oliveras, Servitja
1923, 19 agost	Sant Joan de Vilatorrada	?
1924, 24 gener	Sant Vicenç de Castellet	Companys, Riera, Ventós, Lamo, Agustí Castellà.
1924, 2 març	Artés	Companys, Sallés, Estartús, Riera, Claveria, Servitja
1924, 28 juliol	Sallent	Companys, Aragay, Estartús, Riera, Servitja
1924, 25 novembre	Pont de Vilomara	Aragay, Estartús, Ventós, Sallés, Servitja, Ventura
1925, 1 maig	Sallent	Ventós (Conferència)
1925, 29 novembre	Manresa	Companys, Aragay, Riera
1928, 15 abril	Navarcles	Companys, Riera, Ventós, Aragay, Oriol (de Sallent)
1930, 8 setembre	Artés *	Josep Font (d'Artés, Riera, Griñó, Picó, Aragay.

Font. Elaboració pròpia a partir de la informació de POMÉS (2000)³i dels periòdics *La Terra* i *El Dia* (13.9.1930).

Així el diumenge 12 d'agost de 1923 es va fer un gran míting al Teatre Nou de Manresa. La sala s'omplí de gom a gom. Hi havia delegacions de pagesos de pobles de la comarca. Va presidir l'acte Josep Servitja de Sant Salvador de Guardiola. Parlaren Bonastre de la UR, Duran Canyameres advocat de la UR i Amadeu Aragay que excusà Lluís Companys. Servitja parlà de l'organització rabassaire a la Comarca. Es diu que llavors hi havia organització a vuit poblacions de la Comarca: a Sant Martí de Torroella, Sant Vicenç de Castellet, Sant Salvador de Guardiola, Pont de Vilomara, Fals,

Rajadell, Manresa i Sant Joan de Vilatorrada. Hi havia el propòsit de constituir l'associació comarcal dels rabassaires⁴

Cal destacar la participació de Lluís Companys en sis dels deu mítings que es van fer al Bages. Companys era el puntal de la Unió de Rabassaires. Va ser-ne fundador i un referent durant molts anys. La seva popularitat era molt gran i la seva oratòria tenia gran acceptació entre la població pagesa i entre les esquerres. Al míting de Sant Vicenç de Castellet del 24 de gener de 1924 va estar parlant una hora seguida. També és important la participació d'Amadeu Aragay que era el secretari general del sindicat entre 1923 i 1936 i també de Francesc Riera president de la UR entre 1922 i 1932. En els mítings també hi participaven oradors rabassaires de la comarca de Bages com Jaume Sallés i Josep Servitja. Tots els pobles on es van fer mítings tenien pagesos afiliats a la Unió. Aquest mítings van ser importants per difondre l'organització al Bages. La important campanya desplegada per la UR sintonitzava amb la realitat i les aspiracions de la petita pagesia. Cal destacar que en tots els mítings rabassaires hi havia grups de pagesos dels pobles veïns. L'entusiasme es va anar encomanant de poble a poble. La UR era el veritable sindicat que defensava els interessos de la pagesia pobra. No és estrany, doncs, que es formessin agrupacions de la UR en molts pobles i una organització comarcal que els aplegava i coordinava. Efectivament el 1923 es creà la Societat Comarcal de Rabassaires del Pla de Bages⁵.

El 1923 i 1924 representants del Bages van participar en assemblees de la UR com al primer Congrés de gener de 1923 al Teatre de la Marina de Barcelona en què es va definir el programa de la UR. El 1923 va ser un any de molta activitat rabassaire al Bages. Al mes d'abril es va fer l'assemblea comarcal del Bages amb la presència de la cúpula de la Unió amb Lluís Companys, Amadeu Aragay i el president Francesc Riera. Potser va ser en aquesta assemblea quan es va crear la Comarcal del Bages i es va decidir adherir-se a la Unió. Però no va ser fins a l'assemblea comarcal de novembre de 1925 en què es va fer efectiu l'ingrés a la Unió⁶.

La Terra número 21.

La Unió de Rabassaires va poder continuar fent la seva activitat durant els anys de la Dictadura si bé amb restriccions. El portaveu de la UR, *La Terra*, havia de passar per la censura i sovint tenia apartats esborrats. Entre els anys 1922 i 1930 les societats i seccions adherides a la Unió que es van constituir a la comarca de Bages van ser vuit.

Societats i seccions de la Unió de Rabassaires al Bages (1922-30)

Població	Societat	Fundació	Ingrés U R	Socis
Fals	Sindicat Agrícola de Fals i comarca	1921	1923	47 (1930)
Manresa	Soc. Comarcal de Rabassaires Pla de Bages	1923	1923	
Rajadell	Sindicat Agrícola de Rajadell	1921	1923	66 (1930)
St.Salvador Guardiola	Secció local	1923		
St. Vicenç Castellet	Secció local. Sindicat Agrari	1912 1923	1923	225 (1930)

St.Martí de Torruella	Secció de la UR	1923		
El Pont de Vilomara	Secció de la UR	1923		
St. Joan de Vilatorrada	Secció de la UR	1923		

Font. Elaboració pròpia a partir de POMÉS (2000)⁷. *La Terra* (18.8.1923).

L'any 1925 al Bages hi havia organitzacions de la Unió de Rabassaires a Fals, Manresa, Rajadell, Sant Salvador de Guardiola, Sant Vicenç de Castellet, Sant Joan de Vilatorrada, El Pont de Vilomara, Sant Martí de Torruella. A més també hi havia pagesos de la UR a Artés, Sallent, Callús, Mura, etc. si bé aquests quatre pobles no consta que tinguessin secció local rabassaire, potser estaven integrats dins la Comarcal. En la crònica del míting d'Artés de març de 1924 es diu que Companys parlà amb delegats rabassaires de Manresa, Sallent, Calders, Avinyó, Cabrianes, Horta i Monistrol. En el míting de Sant Vicenç de Castellet de gener de 1924 hi participà una delegació de rabassaires de Callús. En el de Viladecavalls de maig de 1924 hi participà una comissió de Mura i en el que se celebrà l'abril de 1928 a Navarces hi assistí una comissió de pagesos de Navàs".⁸ Així, doncs, en diversos pobles de la comarca hi havia nuclis de rabassaires que potser no van arribar a crear la secció local de la UR. Aquest era el cas de Sallent en que el març de 1924 hi havia 50 socis de la UR però no s'havia constituït la secció de la UR.⁹ En tot cas sí que es constata una gran mobilització dels pagesos i un interès evident pel missatge i l'organització de la UR. *La Terra* va fer una extensa crònica de l'activitat i de la UR a la comarca de Bages i en destacava l'entusiasme dels pagesos, de com es desplaçaven per assistir als mítings de la comarca, de com s'ajudaven entre ells, de la gran consideració envers els líders de la UR.¹⁰

Caldria destacar la iniciativa de la Secció local de Sant Vicenç de Castellet que es manifestà amb diversos aspectes. Van crear el primer banc agrari rabassaire "amb la particularitat fins avui potser única a Catalunya, de no permetre ésser soci a ningú que no treballi". L'objectiu era que els amos no s'apropriessin dels sindicats agraris i de les cooperatives dirigint-los cap als seus interessos. També cal tenir present que el vicepresident de la UR era Jaume Sallés que alhora era el dirigent del Sindicat Agrari de Sant Vicenç adherit a la UR. *La Terra* va destacar la iniciativa que els rabassaires de Sant

Vicenç havien tingut per fer un manifest convidant el públic a assistir al míting rabassaire de setembre de 1923. En dit manifest molt extens i ben elaborat es fa un paral·lelisme entre la lluita del moviment obrer que s'ha organitzat i obtingut millores i la realitat dels rabassaires que no s'han mobilitzat fins ara per assolir millores. *La Terra* en fer la memòria de l'any 1923 comenta que molts rabassaires van participar en els mítings dels pobles i esmenta Torruella i Enric de Sant Vicenç de Castellet, Oliveras del Pont de Vilomara i Servitja de Sant Salvador de Guardiola.¹¹ Els rabassaires de Sant Vicenç també van demostrar un alt grau de solidaritat quan el soci Antoni Claret va quedar impossibilitat la UR es va prestar a treballar les seves terres.¹² Quan va morir Isidre Tarrés secretari del Sindicat Agrícola de Sant Vicenç i cobrador de la Societat de Rabassaires del poble es va organitzar un solemne enterrament amb la intervenció dels Cors de Clavé i amb una gran concurrència.¹³

Jaume Sellés Figueres, dirigent de la Unió de Rabassaires i parlamentari.
Font: www.memoriaesquerra.cat

Els inicis de l'organització sindical pagesa foren difícils però els textos mostren un gran entusiasme i una gran mobilització dels pagesos del Bages. L'assistència als mítings era sempre molt nombrosa, molts pagesos es desplaçaven per anar als mítings i escoltar els oradors, se la UR com Amadeu Aragay i sobretot a Lluís Companys que era el fundador i l'ànima de la Unió de Rabassaires durant els primers temps. Els primers anys els principals dirigents del Bages van ser Servitja de Guardiola, Sallés de Sant Vicenç de Castellet però sempre van tenir el suport dels rabassaires de tots els pobles de la Comarca.

Jaume Sallés Figueres nascut el 1884 a Sant Vicenç de Castellet va ser president del Sindicat Agrícola de Sant Vicenç de Castellet. El 1924 va ser escollit com a vicepresident de la direcció de la Unió de Rabassaires en representació de la Comarca de Bages. Va continuar formant part de la direcció de la Unió de Rabassaires fins al maig de 1936. Va participar en mítings en diversos pobles de la comarca durant els anys vint i trenta. Durant la República va ser va ser tinent d'alcalde de Sant Vicenç de Castellet durant la primera legislatura. En les eleccions per al Parlament de Catalunya, el novembre de 1932, va ser elegit parlamentari dins les llistes d'ERC. Va participar en la comissió per redactar la Llei de Contractes de Conreu. Va participar en multitud d'actes electorals d'ERC en pobles del Bages. El maig de 1936 va ser rellevat de la directiva de la Unió de Rabassaires en una Assemblea Comarcal de la UR. El 1939 es va exiliar i va morir a La Barta de Lesat (França) el 1975.¹⁴ Un altre destacat dirigent dels rabassaires de la comarca de Bages els anys vint va ser Josep Servitja de Sant Salvador de Guardiola. Va participar en actes de propaganda del sindicat rabassaire en diversos pobles de la comarca de Bages. El 1924 era el delegat de la Unió a la comarca de Bages. El 1925 era el representant dels rabassaires de Sant Salvador de Guardiola.¹⁵

Durant el 1924 la UR al Bages va anar creixent. El mes d'agost *La Terra* informa que s'havien fet 426 socis nous gràcies als "prestigiosos organitzadors de la Comarca amb activitat, constància i fe".¹⁶

El 19 d'abril de 1925 es va realitzar la primera Assemblea Comarcal del Bages de la UR. "Serà el primer acte oficial d'aquesta entitat amb la Unió de Rabassaires i la consagració del Pacte d'Unió." Estava previst que parlessin Francesc Riera, president de la UR, el secretari Amadeu Aragay i Lluís Companys. El president Comarcal era Servitja, Jaume Sallés era vicepresident de la UR.¹⁷ Aquesta Assemblea suposa la culminació de l'organització i de socis de la Unió de Rabassaires al Bages durant els anys vint. Servitja i Sallés eren els líders indiscutibles dels rabassaires del Bages en la primera etapa. El 29 de novembre de 1925 s'havia de fer una nova Assemblea del Pla de Bages de la UR al local de la Coperativa Obrera Manresana. Es preveia l'assistència de Lluís Companys, el fundador de la UR i polític republicà de gran prestigi entre els rabassaires.¹⁸

La UR tenia com a principal opositor tot el bloc conservador i de dretes, , la Lliga Regionalista, els terratinents i l'Església. Però el sindicat de la CNT

també li atacava la UR per les seves idees i perquè seguia els polítics. Des del periòdic cenetista *El Trabajo* de Manresa es fa una crida als pagesos prevenint-los contra la UR i fent crítica als seus capdavaners. Des de *Solidaridad Obrera*, periòdic de la CNT, de tant en tant es critica la UR. Des de *La Terra* portaveu rabassaire es lamenten d'aquesta oposició i voldrien tenir bona relació amb els sindicats obrers, una relació fraternal. Amadeu Aragay, destacat dirigent de la UR polemitza amb *El Trabajo*, periòdic de la CNT publicat a Manresa, amb un article titulat "Mas claro todavía?"¹⁹ En canvi la UR tenia més afinitat amb el socialisme i reproduïx un article de Camil Companys Jover advocat i socialista, article que havia aparegut a *El Socialista* i després reproduït a *La Terra*.²⁰ A finals de 1923 al periòdic rabassaire anaven apareixent anuncis de la revista socialista *Justícia Social* invitant a la seva lectura. Des dels sectors socialistes i de la UGT hi havia simpatia i sintonia amb els rabassaires. Cal esmentar que el XIII Congrés de la UGT defensà la redempció de la rabassa i que la terra passi a ser propietat de l'arrendatari passats 20 anys.²¹ De tota manera la majoria dels rabassaires seguien el republicanisme d'esquerres, federalista i de reforma social representat per Lluís Companys fundador i valedor de la UR.

La UR durant la Dictadura va continuar existint però la seva activitat estava mediatitzada per la repressió del context. El nombre d'organitzacions locals es va frenar i també els actes públics. Quan acabà la dictadura el 1930 es va reactivar l'activitat dels rabassaires. L'important acte d'Artés el 8 de setembre de 1930 podria ser exemple de la revifada de la UR precisament en una localitat plenament rabassaire però que fins llavors no havia tingut una organització rabassaire pròpia.

La Unió de Rabassaires dels anys vint va tenir un fort creixement sobretot en les comarques vitivinícoles. Segons *La Terra* (17.11.1923) la UR tenia 15.000 afiliats. La dictadura de Primo de Rivera no va prohibir la UR però sí que va controlar i limitar la seva activitat. Tanmateix la seva labor sí que va ser important per preparar el camí de les idees i de l'organització que es va desenvolupar extraordinàriament durant la Segona República fins a esdevenir el principal sindicat de la pagesia catalana.

Capçalera del periòdic *La Terra Portaveu de la Unió de Rabassaires*

3. La Unió de Rabassaires durant la II República (1931-1936)

Caiguda la Dictadura la UR va tornar a fer actes per estendre l'organització ara amb un nou impuls sense les traves de la dictadura. Una nova etapa de la UR al Bages va començar el 5 de setembre de 1930 amb el míting que es va fer a Artés amb la presència de Riera, Aragay i altres.²²

República va suposar un nou context polític i social que obria grans expectatives per al obrers i per als pagesos rabassaires. El nou clima de llibertats i la perspectiva de millores socials va impulsar la mobilització popular. Amb la República la UR va experimentar una gran crescuda de seccions arreu de Catalunya, també al Bages. A gairebé tots els pobles de la comarca es van anar organitzant les seccions de la UR. A tall d'exemple es podrien citar alguns casos. El 17 de setembre de 1931 s'estava organitzant a Manresa.²³ A Rajadell el 7 de novembre de 1932 es va fer la inauguració del local de d'ERC. En l'acte van participar també els rabassaires amb el seu delegat local que era Joan Noguera.²⁴ A Santa Maria d'Oló es va constituir la delegació de la Unió de Rabassaires el dia 18 de juny de 1933. Van parlar Josep Soler, Nònit Puig, Josep Font, J. Amat, Joan Rovís i el diputat Jaume Sellés.²⁵ Veiem com els petits pagesos s'organitzen i ho fan conjuntament amb republicans i socialistes. Els primers anys de la República hi ha una forta identificació entre els rabassaires i els republicans d'ERC. Els mítings són conjunts, sovint es fan en locals d'ERC i membres de la UR es presenten en les llistes electorals d'ERC tant a nivell municipal com de Catalunya. Un cas significatiu és el de Jaume Sallés de Sant Vicenç de Castellet que era vicepresident de la UR. Fou elegit regidor el 1931 dins les llistes d'ERC i el novembre de 1932 fou elegit diputat al Parlament de Catalunya. Sallés va participar moltes vegades en actes electorals al costat d'altres oradors d'ERC, de la Unió Socialista i de la Unió de Rabassaires.

Segell de l'Agrupació de Rabassaires de Manresa.

La petita pagesia tradicionalment era d'esquerres i s'identificava amb els partits republicans, això ja des del segle XIX. Des dels seus inicis la UR va actuar conjuntament amb els republicans catalanistes. Compartien dirigents com Lluís Companys, compartien locals socials, participaven en els mateixos actes electorals i en les mobilitzacions. El Govern de la Generalitat de Catalunya defensava el reformisme social i en relació al camp van promoure la Llei de Contractes de Conreu que establí unes clares millores per a la petita pagesia i obria un camí per accedir a la propietat de la terra.

El nou context de la República va afavorir la revitalització de la UR i les ànsies de reformes immediates van estimular una gran agitació al camp. Els petits pagesos arrendataris, masovers, parcers, jornalers, organitzats en la UR volien millorar els contractes de conreu. Això suposava la via per accedir a la propietat de la terra i la disminució o eliminació de les parts de fruits que calia pagar al propietari. L'objectiu ideal era aconseguir la màxima de "la terra per a qui la treballa". Aquesta era l'aspiració ancestral de la pagesia no sols de Catalunya sinó de tot el món.

En la línia del reformisme social i de donar suport a les demandes dels rabassaires el govern de la República va emetre decrets que permetien canviar les condicions legals de la relació amb els propietaris. Arrel dels decrets que va instaurar la República a Catalunya es van presentar als Jutjats 29.971 demandes de revisió dels contractes de conreu. D'elles 23.024 corresponien a la província de Barcelona. Les comarques on hi hagué més demandes foren el Penedès, Vallès, Bages, Òdena. Al Bages es van presentar 3.084 demandes sota l'empara dels decrets del govern de la República.²⁶ Gairebé en tots els pobles de la comarca els rabassaires van presentar demandes contra el propietaris.

La Pagesia, portaveu de la "Cambra Agrícola Oficial de Pla de Bages", era l'òrgan dels propietaris rurals del Bages. Els propietaris van veure amb recel la República i sobretot es van oposar a les lleis de reformes que afavorien els rabassaires, consideraven que els polítics d'ERC manipulaven els rabassaires prometent-los que podrien tenir la propietat de la terra i d'entrada podrien canviar els contractes que de sempre havien tingut propietaris i cultivadors. Des de *La Pagesia* Francesc Planas Martí expressava l'estat d'ànim dels propietaris. "Gran enrenou que existeix entre parcers i propietaris ... acte sense precedents de la nostra terra.. s'ha estat engrescant les masses amb fins particular i polítics...Ara s'ha esberlat i partit en mil trossos aquell to , aquella compenetració, aquella diguem-ne família, que constituïen propietaris i cultivadors de la terra, sempre agermanats en defensa de llurs propis interessos".²⁷

"Una forta sotragada acaba de rebre la nostra pagesia en el principal fonament de la seva riquesa que no és altre que el seu sistema de contractació [...] Davant aquest estat de coses creiem necessària l'agrupació de tots els propietaris per defensar-nos de les espoliacions".²⁸ Molts pagesos van fer demandes per aconseguir la reducció de les parts que donaven als amos bo i emparant-se en les lleis republicanes. A Castellfollit del Boix en van fer unes 90, a Castellbell i el Vilar un centenar, a Fonollosa i Fals més de 160, a Rajadell més de 200, a Artés 130 demandes. Molts pagesos solament van pagar la meitat de les parts de la collita als propietaris seguint els decrets del govern.²⁹ La tensió entre les dues parts era gran, en alguns pobles hi hagué violències. La major part de les demandes dels

pagesos van ser desestimades pels Jutjats. Això va produir una gran indignació entre els rabassaires.

La relació entre els pagesos i els propietaris es va fer molt conflictiva. La gran mobilització dels rabassaires va generar molta inquietud entre els propietaris organitzats en la Cambra Agrícola Oficial del Pla de Bages. El seu portaveu era la publicació *La Pagesia*. El seu secretari que era Francesc Planas Martí expressava que l'agitació agrària "és un acte sense precedents en la nostra terra". Considerava que els culpables eren agitadors polítics com Companys i Aragay.

Revista *La Pagesia*, Portaveu de la "Cambra Agrícola Oficial del Pla de Bages", 1931.

"La política que s'ha inventat ha estat el crear aquest odi i rancúnia en fer veure que hi ha hagut esclavatge i abusos d'explotació".³⁰ Segons Planas Martí la prova seria que molts pagesos van millorar les condicions de vida i que fins llavors pagesos i propietaris s'ajudaven mútuament. "Ara s'ha esberlat i partit en mil trossos aquell tot, aquella compenetració, aquella diguem-ne família, que constituïen propietaris i cultivadors de la terra, sempre agermanats en defensa de llurs propis interessos".³¹ I confiava que el seny tornaria a imposar-se.

La campanya de revisió de contractes de conreu va resultar contrària als pagesos perquè en la immensa majoria de les demandes els Jutjats van fallar a favor dels propietaris. Això va ser un cop dur per als rabassaires però

en comptes de rendir-se van radicalitzar-se i persistir en les seves demandes i en la seva lluita.

Per tal de contenir la conflictivitat al camp català el Parlament de Catalunya va fer la llei de 26 de juny de 1933 en què es paraven totes sentències judicials i també que els pagesos que haguessin fet una demanda de revisió de renda podien pagar sols la meitat de les parts que havien de donar al propietari. El desnonament sols es podia fer per falta de pagament. També imposava una Comissió Arbitral formada per tres persones elegides per l'Institut Català de Sant Isidre per part dels propietaris i tres persones elegides per la Unió de Rabassaires i un president nomenat pel Govern de la Generalitat. Els propietaris i la Lliga Catalana hi van estar en contra. Els propietaris es van mobilitzar i van fer assembles en localitats com Vilafranca, Manresa, Igualada, El Vendrell. A Manresa el 22 de maig de 1933 La Mutual Agrària de Manresa va organitzar un gran acte dels propietaris agrícoles. L'acte es va fer al Teatre Conservatori que es va omplir. Presidia Francesc Planas Martí que va introduir l'acte. Van parlar deu oradors de diverses poblacions. La tònica era defensar la propietat, atacar la llei de contractes que es volia aprovar i també atacar els governants de la Generalitat. Es van aprovar sis conclusions.³² Els propietaris havien passat a l'ofensiva per defensar els seus interessos que veien perillar davant de les lleis i dels governs republicans. Pocs dies després la Unió de Rabassaires va organitzar la resposta al míting dels propietaris. El diumenge 4 de juliol es va fer un gran míting d'afirmació rabassaire i republicana a la Plaça de Toros de Manresa. La premsa diu que hi havia 5.000 assistents, pagesos procedents d'una vintena de pobles amb les seves banderes de la UR. Presidia el diputat bagenc Jaume Sallés que va obrir l'acte. Van parlar el rabassaire Joan Amorós, l'advocat Miquel Tolosa, Francesc Riera expresident de la UR i diputat d'ERC al Parlament, finalment va parlar Amadeu Aragay diputat d'ERC a les Corts i secretari general de la UR.³³

Durant els anys 1932 i 1933 la crisi al camp català persistia i s'havia accentuat. Els propietaris denunciaven que molts pagesos es quedaven tota la collita i no donaven la part corresponent a l'amo però el motiu era perquè els propietaris no acceptaven rebre la meitat tal com permetia la llei.

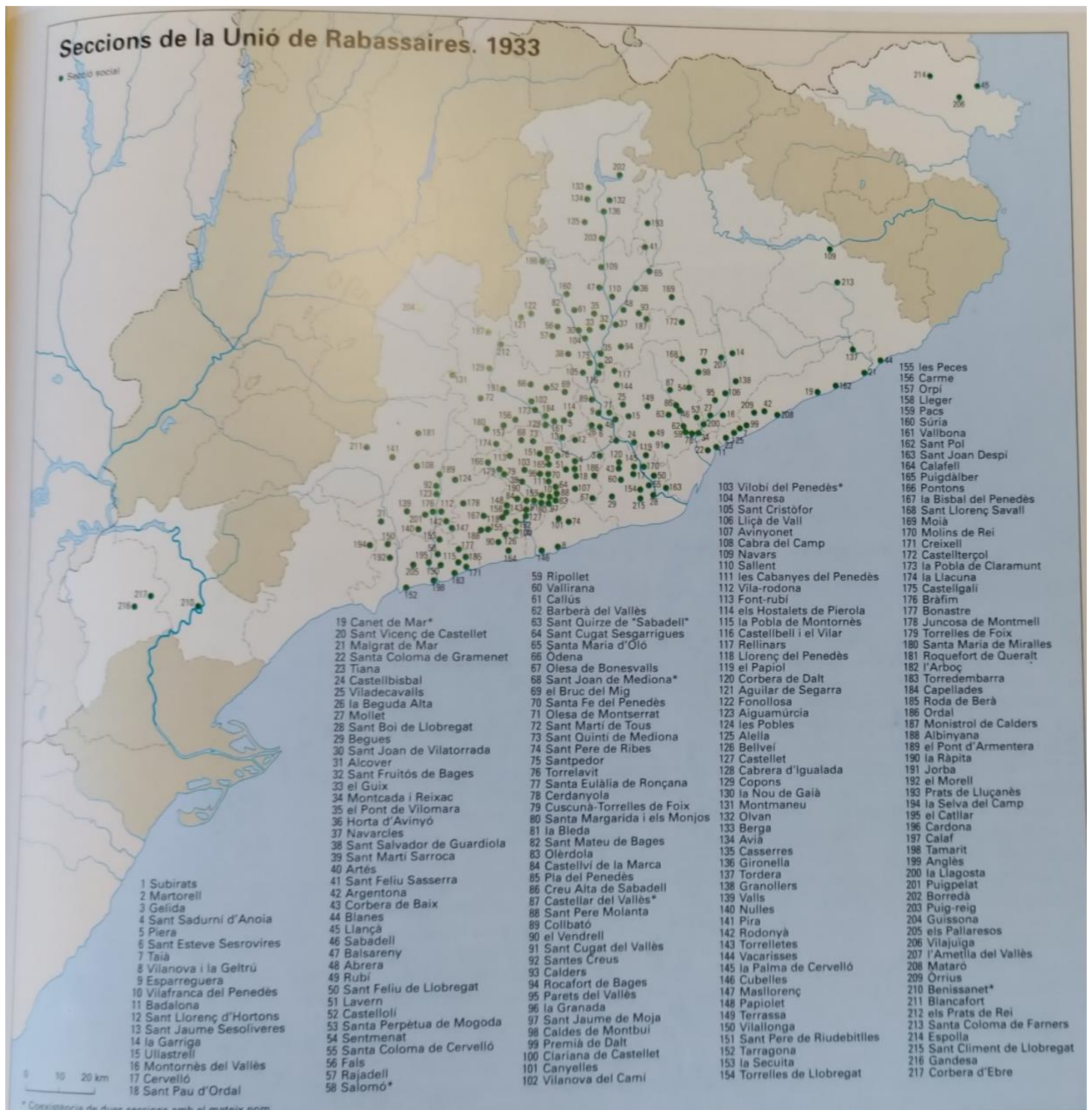
La desconfiança i la impaciència dels rabassaires en veure que la llei no els afavoria tal com havien pensat va fer que es radicalitzessin. També es van

anar distanciant d'ERC amb la qual havien tingut gran identificació fins llavors. La manca de resultats de la política legalista del govern d'ERC i la política del conseller d'Agricultura considerada contrària als rabassaires va distanciar els rabassaires en relació a ERC. A partir d'aleshores la UR es va anar acostant a la Unió Socialista de Catalunya dirigida per Joan Comorera que seria el nou Conseller d'Agricultura.

L'any 1933 el president de la Unió de Rabassaires de Manresa era Valentí Brunet Riera. En les eleccions del 12 abril de 1931 va formar part de la candidatura Concentració Republicana de Manresa que va guanyar les eleccions.

Joan Rubís Casandàliga era el president de la Unió de Rabassaires de la comarca de Bages. El 21 d'agost de 1933 va ser nomenat juntament amb Nònit Puig Vila vocal de la Comissió Arbitral per resoldre els litigis entre propietaris i rabassaires. En aquest any 1933 Nònit Puig va ser elegit membre del Consell Central de la UR i va ser reelegit dues vegades.

L'abril de 1933 la Unió de Rabassaires ja estava molt implantada en la majoria de pobles de la comarca de Bages. Estava organitzada a Artés, Balsareny, Calders, Callús, Cardona, Castellgalí, Fals, Fonollosa, El Guix, Horta d'Avinyó, Manresa, Moià, Monistrol de Calders, Navarcles, Navàs, El Pont de Vilomara, Rajadell, Rocafort de Bages, Sallent, Sant Cristòfol, Sant Feliu Sasserra, Sant Fruitós de Bages, Sant Mateu de Bages, Sant Salvador de Guardiola, Sant Vicenç de Castellet, Santa Maria d'Oló, Santpedor, Súria. Eren 28 en total. Totes aquestes agrupacions de la Unió de Rabassaires van subscriure la petició presentada a la Generalitat per tal de reformar la llei agrària.³⁴

Font: POMÉS, (2005). Seccions de la Unió de Rabassaires l'any 1933 entre elles 28 del Bages.³⁵

4. El 6 d'octubre de 1934

La Llei de Contractes de Conreu va ser aprovada pel Parlament de Catalunya el 21 de març de 1934. Entre altres millores els pagesos podrien comprar la terra si havien estat 18 anys cultivant-la. La Llei va ser refusada per les dretes de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i de la Lliga Catalana. Fou portada al Tribunal de Garanties Constitucionals que la declarà nul·la perquè el Parlament de Catalunya no tenia competències per legislar en el tema. Llavors el camp català entrà en una gran agitació i s'originà una greu crisi social. L'espectre del que havia passat a Alemanya havia creat gran inquietud. El govern de Lerroux amb el suport de la CEDA es veia com un perill per a la República i per a l'Autonomia de Catalunya. Les millores socials i laborals aconseguides es veien perillar i eliminades per la dreta. L'Aliança Obrera que agrupava l'esquerra obrera tret de la CNT pressionava el govern de Companys perquè proclamés la República Catalana per fer front al govern de dretes de la República. "El que s'intentava dirimir políticament el 1934 a Catalunya era si s'estava en el primer acte d'un desenllaç com el que s'havia produït feia poc a Àustria i a Alemanya, és a dir, de la liquidació del moviment obrer i de la democràcia parlamentària i en els inicis de la creació d'un estat corporatiu".³⁶ Aquest context explica el suport tan ampli que va tenir el Govern de la Generalitat i la proclama del president Lluís Companys el 6 d'octubre. El conflicte polític entre el govern de la Generalitat i el de Madrid va esclatar el 6 d'octubre amb greus conseqüències com la supressió de l'autonomia i l'empresonament de milers de persones.

Camperols escoltant la radio. (Postal particular)

El 6 d'octubre va comportar una gran mobilització dels rabassaires a favor del Govern de la Generalitat perquè si guanyava es faria efectiva la Llei de Contractes de Conreu i altres millores per als rabassaires. També l'Aliança Obrera formada per partits i sindicats (USC, Sindicats d'Oposició de la CNT, BOC, UGT) van donar suport al Govern Català. Quan al vespre del dissabte dia 6 Companys va proclamar l'Estat Català de la República Federal Espanyola i va demanar l'ajuda de la població els rabassaires de molts pobles de Catalunya van acudir a la seva crida. La ràdio va ser el mitjà de comunicació des d'on la població seguia el que estava passant. Des de diversos pobles del Bages grups de pagesos armats es van desplaçar amb camions cap a Manresa. Es va concentrar a la plaça de la República. Allà el dirigent rabassaire Nònit Puig Vila organitzava els rabassaires. Quan es va saber que Companys demanava ajuda a la població es va organitzar una comitiva d'automòbils i de camions cap a Barcelona. Abans d'arribar-hi es va saber que el Govern català s'havia rendit i llavors van retornar. El web "La República en un clic" de Memòria.cat fa una detallada explicació dels fets a Manresa.

A la comarca de Bages el 6 d'octubre també es van produir fets de caràcter revolucionari. A Súria el moviment va tenir un fort caràcter sindicalista, es va formar un Comitè Revolucionari i es proclamà la República Catalana, alguns camions amb revolucionaris es van dirigir a Barcelona però no hi arribaren. A Navàs va tenir un fort component anticlerical amb l'assassinat del rector del poble, mossèn Josep Morta, també es va cremar l'església, es va constituir un comitè revolucionari, es va hissar la bandera estelada. A Sant Vicenç de Castellet els aliancistes van cremar el temple i van amenaçar de mort el rector, també van inutilitzar la via del tren. A Sallent la vaga afectà les mines de potassa i les fàbriques tèxtils, l'alcalde proclamà l'Estat Català, un grup de revolucionaris es va dirigir a Manresa. A Monistrol de Montserrat la vaga va ser total, es va hissar la bandera estelada a l'Ajuntament, a la colònia Gomis van intentar detenir el capellà, col·locaren dinamita sota el pont del cremallera però no la van fer explotar. Des de diversos pobles de la comarca obrers i rabassaires es van mobilitzar cap a Manresa per donar suport al moviment.³⁷ En la insurrecció del 6 d'Octubre els pagesos van tenir una important participació però en cada localitat els fets es van produir de manera diferent en relació amb la seva realitat històrica i el context del moment.

La repressió posterior al 6 d'octubre va portar a la presó milers d'obrers, pagesos, líders polítics, regidors municipals, sindicalistes, militants obrers, també alguns de la CNT. Es fa difícil concretar el nombre de presos amb un mínim de 5.200 però en realitat sembla que el nombre total de presos polítics pels fets d'octubre oscil·laria entre 7.000 i 8.000 presos. Uns 2.300 van ser processats. Manel López Esteve ha fet una relació de 1.800 detinguts i empresonats entre octubre de 1934 i gener de 1935.³⁸

Sobre el camp català es va estendre una forta repressió que enfrontà definitivament els propietaris i els rabassaires. Molts rabassaires foren empresonats i altres foren desnonats. A Catalunya 1.144 pagesos foren desnonats. Al Bages 11 famílies rabassaires foren desnonades per nou propietaris demandants de sis pobles de la comarca.³⁹

Segons el llibre *Els Desnonaments rústics a Catalunya* elaborat per la Unió de Rabassaires (1935) al Bages també hi hagué desnonaments. El pretext legal invocat generalment per la part propietària en els judicis era la partició de fruits feta pels pagesos en anys anteriors segons les disposicions del Govern de la Generalitat i les lleis del Parlament de Catalunya, partició que molts propietaris no acceptaven,

Desnonaments de rabassaires al Bages

Població	Rabassaires desnonats	Motiu
Castellbell i el Vilar	Joaquim Bou Salvans Mateu Oliva Morros	El propietari volia conrear la terra directament
Castellfollit del Boix	Isidre Massana Torrell	Per haver liquidat segons llei del Parlament
Mura	Josep Macià	Desnonat després de coaccions del propietari
Moià	Sebastià Canet Vilella, Cànida Estevanell Serrasanferm, Francesca Guitera Gai	
Santpedor	Sadurní Gras Cudill	

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de Unió de Rabassaires. *Els desnonaments rústics a Catalunya*. Barcelona. 1935.

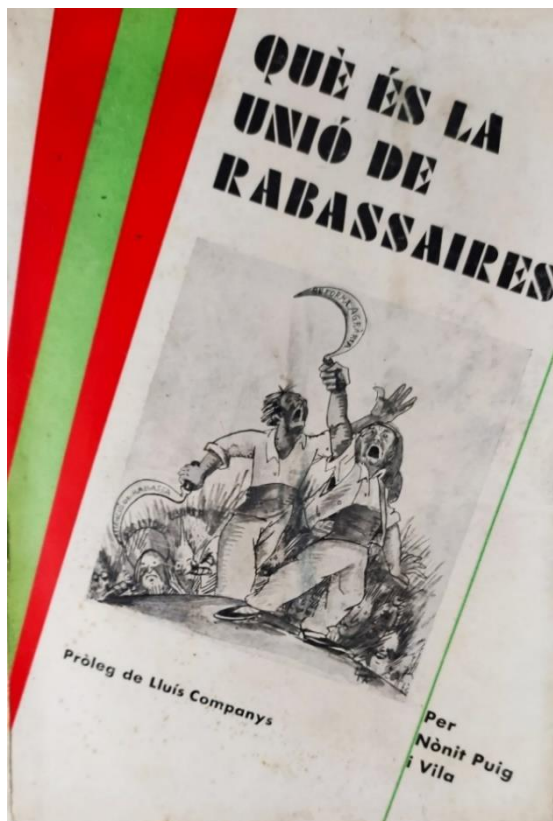
A la Catalunya Central hi hagué molts desnonaments a Osona i al Lluçanès, més que al Bages. Una explicació podria ser l'actitud de moderació que defensava el president de la Societat de Propietaris Francesc Planas Martí que des de *La Pagesia* portaveu dels propietaris de la Comarca de Bages

defensava que els propietaris havien de ser comprensius i generosos “han de voler lo que els correspongui sense però revenjar-se de la víctima”. Expressava que calia acabar amb la lluita de classes al camp i que havia de tornar l’entesa entre amos i parcers i que tots s’havien d’agrupar en Sindicats Cellers Cooperatius.⁴⁰

La Unió de Rabassaires va publicar el novembre de l’any 1935 el llibre *Els desnonaments rústics a Catalunya*. S’hi explica el fenomen dels desnonaments amb un caràcter de denúncia. “El moviment de desnonaments és un fet d’extrema gravetat que ha de repercutir forçosament en el futur de l’estructura social de l’agricultura catalana i en les relacions de les classes que la integren [...] no responen en la seva majoria més que a un afany primari de represàlies contra aquells camperols que gosaren demanar la reducció de la renda o el millorament de les condicions de la parceria”.⁴¹

Si bé alguns propietaris després del 6 d’octubre van exercir la repressió contra els rabassaires des de les pàgines de *La Pagesia* òrgan dels propietaris del Bages el seu president Francesc Planas Martí deia que els amos han de ser comprensius i generosos. També expressa que cal arribar a una solució del conflicte. “El seny i la comprensió han d’ésser norma de negociació, fer-se càrrec que vivim l’any 34 i sobretot fer-se càrrec de lo que han sigut tres anys d’anarquia i odis, sense oblidar lo que representaria la no solució d’aquest problema que quan els temps canviïn (que canviaran) els vividors de la política rabassaire trobin al camp el suport i els vots per continuar la seva obra; propietaris, cal meditar tot això serenament”.⁴²

El dirigent de la Unió de Rabassaires a la comarca de Bages Nònit Puig Vila (Rocafort de Bages 1903-Tolosa de Llenguadoc 1971) mentre era a la presó arrel del 6 d’octubre de 1934 va escriure el llibre *Què és la Unió de Rabassaires?* amb un pròleg de Lluís Companys. El llibre que es va publicar a l’estiu de 1935 és un referent de primer ordre sobre la UR, la seva organització, les seves idees i les aspiracions dels pagesos catalans.⁴³ A la tardor de 1935 Nònit Puig va ser elegit vicepresident del Consell General de la Unió de Rabassaires.

Portada del llibre de Nònit Puig i Vila *Què és la Unió de Rabassaires?* (Foto particular)

Malgrat la repressió posterior al 6 d'octubre la Unió de Rabassaires no fou suprimida i va anar desenvolupant certa activitat. El 3 de març de 1935 es va realitzar una Assemblea General Ordinària. Entre altres s'hi va aprovar la creació de la Mutualitat d'Accidents, la Secció Vitivinícola, Cooperatives de venda i intercanvi. Francesc Brunet de Sant Joan de Vilatorrada va ser elegit membre del Consell de la Secció de Vinyaters de la UR. Isidre Vila de Castellbell i el Vilar va formar part de la ponència dels Estatuts de la Secció Social de la UR.⁴⁴

La UR lluitava per millorar les condicions de vida i de treball dels pagesos. La seva principal activitat estava orientada a reivindicar millores legals favorables al rabassaires. Des dels seus orígens aquesta va ser la seva orientació principal. El tema del cooperativisme no el van impulsar gaire als primers temps en part perquè els Sindicats agrícoles i Cooperatives existents estaven controlats pels propietaris i en part perquè les reivindicacions sindicals i legals eren prioritàries. Tanmateix a partir de la República la UR va impulsar gradualment Sindicats i Cooperatives agrícoles. Quan la via reformista, d'aconseguir millores legislatives es va veure frustrada sobretot amb la supressió de la Llei de Contractes de Conreu, llavors la UR es va anar decantant per la via econòmica del cooperativisme.

Durant l'Assemblea del 3 març de 1935 es va començar a impulsar un gir important en l'estratègia de la UR. Si fins llavors l'organització es centrava en els aspectes sindicals gairebé exclusivament a partir d'ara es va decidir impulsar l'organització econòmica, és a dir a la creació de cooperatives de producció i de comercialització al servei dels petits pagesos. La creació de cooperatives agrícoles serà un aspecte important de l'activitat de la UR a partir de 1935 i sobretot durant els anys de la guerra. Es va crear la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya que aplegava i organitzava totes les cooperatives i sindicats agrícoles de Catalunya. La UR es mantenia com a organització de caire social i polític però tenia la pretensió de dirigir els sindicats agrícoles. L'orientació econòmica es va consolidar en el programa de la UR definit en el Congrés de maig de 1936. Allà on hi hagués implantada la UR hi havia d'haver un sindicat agrícola amb caràcter econòmic i al seu costat l'organització rabassaire amb caràcter social i polític. Va ser durant la guerra i la revolució que el cooperativisme i la redistribució van imposar-se però les circumstàncies de la guerra van impedir la seva consolidació.⁴⁵

En alguns pobles de la comarca de Bages la UR va continuar la seva activitat. A Balsareny el 3 de febrer de 1935 es va fer reunió general ordinària. S'hi aprovaren els comptes de 1934 i s'elegí Junta Directiva presidida per Josep Riera Puig.⁴⁶ Durant la primera meitat de 1935 la UR tramità l'aprovació al Consell Superior de la Cooperació dels sindicats agrícoles: Sindicat Agrícola de Treballadors de la Terra de Berga, Sindicat Agrícola de Treballadors de la Terra de Balsareny, Sindicat Agrícola i Cooperativa de Castellbell i el Vilar, Sindicat Agrícola El Llobregat de Bages de Sant Fruitós de Bages, Sindicat Agrícola de Rabassaires i Cultivadors de la Terra de Santpedor, Sindicat Agrícola de Rabassaires de Puig-reig, Sindicat Agrícola La Unió de Vallmanya, Sindicat Agrícola La Fraternitat de Sant Boi de Lluçanès.⁴⁷

En la segona Assemblea de la UR celebrada el novembre de 1935 s'hi van elegir els delegats per al Consell General. Pel Bages fou elegit Nònit Puig Vila, per al Consell de la secció Social va ser elegit Josep Brunet de Sant Joan de Vilatorrada. En aquell moment el Consell General de la Unió de Rabassaires estava formant per Josep Calvet (Argentona) president, Nònit Puig Vila (Rocafort de Bages) vicepresident, Pau Baqués (Sant Pau de l'Ordal) secretari, Joan Bertran (Gelida) vicesecretari, Joan Pairot (Valls) tresorer, Josep Buil (Piera) vocal, Zacarires Messeguer (Salomó) vocal, Feliu Tura (Mollet) vocal.⁴⁸

La Unió de Rabassaires a partir dels fets del 6 d'octubre de 1934 s'havia anat radicalitzant i s'havia anat allunyant d'ERC. A nivell ideològic es va anar acostant a posicions socialistes i comunistes. Membres de la direcció de la UR van afiliar-se al POUM o al PSUC. La influència del PSUC dins la Unió de Rabassaires fou important. El màxim dirigent de la UR al Bages, Nònit Puig Vila també s'hi va afiliar.

5. El període del Front Popular (1936)

A les eleccions de febrer de 1936 es presentaren i foren elegits el president de la Unió de Rabassaires Josep Calvet i el vicepresident Pau Padró dins el Front d'Esquerres però no dins ERC. La UR s'apropava als partits de classe i al socialisme, una simpatia més aviat teòrica perquè les bases del sindicat no estaven pel col·lectivisme de la CNT ni per la revolució. Estaven per una reforma agrària que els portés a accedir a la propietat de la terra i a millorar els contractes de conreu. Nònit Puig Vila va escriure el 1935: "La gent de la Unió de Rabassaires no és revolucionària. Tot aquell que ho afirmi diu mentida o desconeix la psicologia peculiar del pagès català".⁴⁹ La línia majoritària dels rabassaires era una via de reformisme social però en aquell context aquesta aspiració era considerada revolucionària i rebutjada pels propietaris.

La Terra 15.2.1936

Amb el triomf electoral de les esquerres el Parlament de Catalunya i els Ajuntaments destituïts després del 6 d'octubre foren reposats. El 2 de març de 1936 es restablí la Llei de Contractes de Conreu aprovada el 1934. El 14 de març un decret reposava els pagesos desnonats després del 6 d'octubre del 1934.

La reposició dels pagesos desnonats suposava un gran triomf dels rabassaires. El 14 d'abril de 1936 la reposició de Sadurní Gras Cudill pagès desnonat d'una masia entre Manresa i Santpedor va esdevenir una gran manifestació política dels rabassaires bagencs. Cal remarcar que no hi havia cap representant polític. S'hi van aplegar unes 600 persones. Va parlar Brunet de St. Joan de Vilatorrada, Soler de Manresa, Brunet de Manresa, el rabassaire reposat i clogué l'acte Nònit Puig delegat general de la Comarca.⁵

Nònit Puig era llavors un destacat dirigent de la Unió de Rabassaires. Formava part de la Junta Directiva i potser dirigia *La Terra*, portaveu de l'organització pagesa. El prestigi de Nònit Puig Vila es pot comprovar pel fet que va ser elegit compromissari per elegir el president de la República en les eleccions del 28 d'abril de 1937 per la circumscripció de Barcelona Comarques.

La creixent polarització política i social del moment també es va manifestar en l'àmbit agrari. La Unió de Rabassaires va evolucionar cap a posicions socialistes. Els dirigents més identificats amb ERC van ser recusats com va ser el cas d'Amadeu Aragay fins llavors secretari general de la UR i de Jaume Sallés que era diputat al Parlament de Catalunya per ERC, destituït en l'Assemblea comarcal celebrada el juny de 1936.

DOS MOMENTS DE L'ACTE DE REPOSICIO D'UN LLANÇAT A SAMPEDOR
Acte de reposició el 14 d'abril de 1936 d'un rabassaire desnonat a Santpedor. Font: La Terra 1.5.1936

Els dies 15, 16, i 17 de maig de 1936 es va fer el Congrés de la Unió de Rabassaires de Catalunya. El lloc fou a Barcelona a la sala de al Unió Cooperativa Barcelonesa. Hi van participar 250 delegats. El president era Josep Calvet. Hi va haver molt debat i s'hi van prendre conclusions. La primera es referia al fet que encara no s'havien revertit tots els desnonament, la segona que calia que els propietaris retornessin les parts de fruits lliurades indegudament després del 6 d'octubre, tercera que fossin reparats els danys i perjudicis de la repressió d'octubre. El congrés va tenir un caràcter de radicalització que s'havia produït a causa de la repressió d'octubre semblantment a les altres organitzacions d'esquerra. Es va aprovar la ponència en què es proposava "l'expropiació sense indemnització de la terra posseïda privadament" i que la terra fos "propietat de la Societat" però també defensava "la creació de la unitat familiar de conreu en una sola explotació, a la qual s'afegirà la terra que calgui per a mantenir tota la família" i es farà "la creació d'explotacions col·lectives de règim cooperatiu allí on les condicions de conreu facin més econòmica aquesta forma". O sigui que es defensava l'explotació familiar autònoma i hereditària encara que el pagès solament tingués l'usdefruit perpetu de la terra.⁵¹

Nònit Puig que era vicepresident del Consell Executiu va tenir una intervenció destacada en el Congrés. Va llegir la memòria i els comptes de l'any 1935. Proposà que es fes el boicot als diaris que no havien informat sobre el Congrés de la URC. Va formar part de la Comissió redactora sobre Organització interna de la UR. Va defensar la creació de la Secció Sindical de la Unió de Rabassaires. Segons Puig "el Sindicat és l'òrgan econòmic mentre que la Secció Sindical és com una mena de partit polític". El congrés no va aprovar la proposta de Nònit Puig que proposava que fossin requisades les terres "si els propietaris es negaven a satisfer les contribucions en el cas que se'ls exigís de tornar les quantitats que els pagesos els havien hagut de lliurar després del 6 d'octubre".⁵² Puig va participar intensament en el Congrés com a delegat de Rocafort del Bages.

Quant a l'organització el congrés va determinar que la Unió de Rabassaires es dividiria en dues seccions independents, la de Sindicats Agrícoles que estaven dins la Confederació de Cooperatives de Catalunya i la Secció Social com a agrupament de classe, afiliada a la Unió de Rabassaires. La premsa socialista va considerar que el segon congrés de la Unió de Rabassaires s'acostava a les posicions socialistes. De fet durant tot el període de la guerra la UR va estar fortament influïda pel PSUC. Nònit Puig durant l'any 1936 s'anà acostant al socialisme i probablement es va afiliar al PSUC. Els seus articles tenen una clara orientació revolucionària proletària socialista. El distanciament respecte ERC era evident. En aquest context cal situar la recusació de Jaume Sallés Figueres de sant Vicenç de Castellet que era parlamentari d'ERC i alhora membre destacat de la UR. L'assemblea de delegats de la UR del Bages que es va reunir a Manresa el 21 de juny de 1936 va aprovar demanar al President del Parlament que destituís el diputat Jaume Salles sota greus acusacions que no es van fer públiques.⁵³ A partir de llavors Jaume Sallés no va figurar com a dirigent de la UR.

Al llarg dels anys de la República l'organització dels petits pagesos va anar creixen i es van crear nous sindicats agrícoles. El 1936 al Bages hi havia set sindicats nous a més dels existents el 1933. I eren els següents: Castellfollit del Boix amb 228 afiliats, Maïans amb 220 afiliats, Talamanca amb 232 afiliats, Sant Joan de Vilatorrada amb 230 afiliats, Sant Martí de Torruella amb 231 afiliats, Avinyó amb 227 afiliats.⁵⁴

Cartell de R. Fàbregas sobre la Unió de Rabassaires amb la seva bandera.

6. La Unió de Rabassaires del Bages durant la guerra i la revolució (1936-1939)

A partir del 19 de juliol de 1936 la Unió de Rabassaires formà part de tots els òrgans de govern i el seu poder augmentà. Als pobles els Comitès i els nous ajuntaments estaven formats per organitzacions d'esquerrres entre elles la UR, de manera que els rabassaires es van fer amb el control de la majoria de pobles de la comarca ja fos com a representants d'ERC o d'UR. A Manresa el Comitè Revolucionari Antifeixista que va prendre el govern de la ciutat tenia a Nònit Puig Vila com a representant de la UR. De final de juliol fins al 10 d'agost va ser membre del Comitè Executiu, president del departament de Circulació, entre el 1 i el 10 d'agost era el cap del Departament d'Inspecció i Vigilància. Puig va ser denunciat per l'assalt de la casa d'un destacat membre de Lliga Catalana per part de milicians que estaven a les seves ordres i que es van repartir els béns confiscats. Puig fou durament recriminat i fou cessat del càrrec. A partir del 10 d'agost fins al 19 d'octubre Nònit Puig fou el cap del Departament d'Agricultura del Comitè Central Antifeixista de Manresa.⁵⁵ En l'Assemblea de Constitució de la

Federació de Sindicats Agrícoles de la Comarca de Bages el setembre de 1936 fou elegit President Nònit Puig. A partir de llavors es dedicarà a dirigir la FSA del Bages fins a finals de 1937.

Nònit Puig Vila. Agost de 1936. Segurament al Casino de Manresa. Foto ACBG.

Nònit Puig Vila amb altres persones, segurament al Casino. Foto ACBG.

Cal recordar que aquests primers mesos de la guerra i la revolució, entre el 19 de juliol i octubre de 1936 es van produir, entre altres, molts assassinats de propietaris agrícoles que es caracteritzaven per ser conservadors i catòlics i que a més en molts casos havien exercit repressió i abús contra els rabassaires. Els revolucionaris els consideraven enemics de classe i afectes al feixisme.

En el primer Consell Municipal de Manresa el 7 de novembre de 1936 el representant de la UR ja no era Nònit Puig Vila sinó Josep Soler Cabanes que formarà part de tots els successius Consells Municipals com a president del Departament d'Agricultura i a més com a tercer tinent d'alcalde en el tercer, quart i quint Consell Municipal de Manresa. Els regidors del Consell Municipal de Manresa per la UR entre 1936 i 1939 foren els següents: durant el Primer Consell Municipal: Josep Soler Cabanes, Mateu Espinalt Bajona, Josep Pla Prat. Durant el Segon Consell Municipal: Josep Soler Cabanes, Mateu Espinalt, Florenci Abellana. Durant el Tercer Consell Municipal Josep Soler Cabanes, Josep Giralt Torruella, Joan Serra Piqué. Durant el Quart Consell Municipal foren els mateixos que en el Tercer. Durant el Quint Consell Municipal: Josep Soler Cabanes, Valentí Brunet, Josep Viadiu.⁵⁶ Dins el Consell Municipal van formar part de diversos Departaments.

Ajuntament de Manresa. Regidors de la UR (1936-1939)

Consell	Representant	Data	Departament
Comitè Rev. Antifeixista	Nònit Puig Vila	19.7.1936 1 agost 36	Circulació
		1.8.36 a 10.8.36	Investigació i Vigilància
		10 agost a 19.10.36	Agricultura
Ajuntament	Josep Soler Cabanes	11.9.1936	Sèquia, Proveïments Camins
	Mateu Espinalt Bajona		Salubritat, Camins
1er Consell Municipal	Josep Pla Prat	19.10.36	Salubritat, Seguretat Comunicacions, Riquesa rústica

		Mateu Espinalt		Cultura, Hisenda, Proveïments
		Josep Soler Cabanes		Agricultura Sèquia, Camins
2on Consell Municipal		Mateu Espinalt	6.3.1937	Assistència S. ,Hisenda Proveïments, Economia
		Florenci Abellana		Foment, Governació Comunicacions, Salubritat Mercats
		Josep Soler		Agricultura
3er Consell Municipal		Joan Serra Piqué	26.10.1937	Proveïments, Salubritat, Mercats
		Josep Giralt Torruella		Foment, Hisenda, Governació, Cultura, Economia
		Josep Soler Cabanes		Agricultura 3er tinent d'alcalde
4art Consell Municipal		Josep Soler Cabanes	10.3.1938	3er tinent d'alcalde
5è Consell Municipal		Josep Soler Cabanes	31.5.1938	3er tinent d'alcalde Agricultura (President), Sèquia i Camins
		Valentí Brunet		Governació, Assistència Social, Salubritat i Mercats
		Josep Viadiu		Foment, Proveïments, Hisenda

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de ALOY, Joaquim.
 GASOL, Pere. SARDANS, Jordi. (1992). *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil. (1936-1939)*. Parcir. Manresa. 1992. Volum I pàg. 82-85.

El 22 de juliol de 1936 la UR “aconsellava els pagesos que es quedessin amb tota la collita, que deixessin de pagar les rendes, que realitzessin la venda en comú de llurs productes a través del sindicat agrícola local i instava els sindicats perquè, en nom de la col·lectivitat, requisessin les finques grans explotades directament per llurs propietaris en règim industrial i organitzessin l'explotació donant preferència als jornalers sense terra i als conreadors que en tenien poca”.⁵⁷

El 27 d'agost de 1936 La Generalitat va decretar la sindicació obligatòria dels Conreadors del Camp. Tots els pagesos s'havien d'afiliar a un sindicat agrícola ja fos la UR, la UGT o la CNT. Els sindicats agrícoles es van organitzar en la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya que estava controlada per la UR. Al desembre la Federació de Sindicats Agrícoles de la Comarca de Bages tenia 42 sindicats i un 8.000 afiliats.⁵⁸

Entre 1933 i 1936 hi va haver sis sindicats nous, eren els de Castelfollit del Boix, Maians, Talamanca, Sant Joan de Vilatorrada, Sant Martí de Torruella, i Avinyó.⁵⁹

El 23 de setembre de 1936 Nònit Puig com a delegat general del Bages va publicar un article en què es donaven les orientacions del que calia fer. Deia que les bases de la nova economia s'havien de fonamentar en els Sindicats de producció i les Cooperatives de distribució i de consum. A cada poble hi ha d'haver un sindicat, a cada comarca una federació de sindicats i a Catalunya una Federació Central. La terra ha de ser de propietat comunal, podrà ser administrada pel Sindicat o per l'Ajuntament. “La terra no podrà ser propietat de ningú, tothom la tindrà sols en usdefruit. No podrà ésser venuda, ni arrendada, ni traspassada”. Els boscos seran administrats pel Sindicat o per l'Ajuntament. Els cultivadors pagaran un tant per quartera segons la categoria. Es procurarà que les terres requisades a facciosos siguin treballades col·lectivament. “Cal que les terres col·lectivitzades siguin el mirall i l'escola de demà, per tal d'arribar a la total socialització o col·lectivització de la terra”. També diu que totes les compres i vendes de l'agricultura s'hauran de fer a través del Sindicat. “Aquest és també un camí segur per arribar al socialisme o al comunisme, que dit sigui de pas, no ens espanta, ni ens ha d'espantar, sempre que sigui fet amb intel·ligència, serenitat i amb la cautela i comprensió deguda i necessària. Anirem allà on haguem d'anar i puguem anar. Arribarem fins allà on ens sigui possible. El

que no farem mai és contrariar les inclinacions fins a cert punt naturals dels camperols catalans”.⁶⁰

El 10 d'octubre estava constituïda la Federació de Sindicats Agrícoles a la Comarca de Bages. La seva directiva estava formada per destacats dirigents de la pagesia. El president Nònit Puig Vila; Mateu de Salelles era el cap de vinicultura; Domènec Font de Sant Joan de Vilatorrada era el cap de ramaderia; Joan Camps de Manresa era el cap de cereals; Francesc Brunet de Sant Joan de Vilatorrada era el cap d'adobs; Jaume Camprubí de Sallent era el cap de maquinària.⁶¹ Tenia el local social a La Plana de l'Om,3 de Manresa i el magatzem al carrer Jorbetes 18.

Segell de la
Federació de
Sindicats Agrícoles
de la Comarca de
Bages

El diumenge 18 d'octubre de 1936 es va fer a Manresa una gran concentració de rabassaires, potser la més gran que s'ha fet mai. Els titulars de premsa diuen que més de deu mil rabassaires es van reunir a Manresa. Van omplir a vessar els teatres Kursaal, Olympia i Conservatori per escoltar el Conseller d'Agricultura i president de la Unió de Rabassaires en Josep Calvet. Lluís Ardiaca secretari del Consell també va parlar. Els tres mítings

foren presidits per Nònit Puig que era vicepresident de la UR de Catalunya i president de la Federació de Sindicats Agrícoles de la Comarca de Bages. Calvet va dir l'única consigna revolucionària era la de produir més. Que "els camperols han de tenir la garantia que la revolució els ha de significar, per a ells també, un augment de llibertat i d'independència". També va dir que la col·lectivització és fàcil a les indústries però difícil al camp i que els pagesos han de poder treballar amb llibertat sense coaccions. "Són els pagesos els que tenen en la seva mà la sort de la Revolució i de l'economia del país". Acabats els mítings els rabassaires van anar a la plaça de l'Ajuntament on foren lliurades les conclusions de la jornada a l'alcalde Marcet que els saludà des del balcó. Els concentrats portaven més de 40 banderes de pobles i moltes pancartes.⁶²

Terra Lliure, nova etapa del periòdic *La Terra* de la Unió de Rabassaires, 1937-1938.

A finals de 1936 Nònit Puig continuava sent el màxim dirigent del rabassaires de Bages i alhora formava part de la cúpula directiva de la UR. Segurament que també exercia un càrrec directiu en la revista *La Terra* de la UR. Això explicaria que el Consell Central i la Secció Social de la UR elegís Pere Puig Subinyà i Nònit Puig Vila per dirigir el primer número de *Terra Lliure* que a partir de l'1 de gener de 1937 seria el nou Portaveu de la Unió de Rabassaires (Federació de Sindicats Agrícoles). Aquest periòdic era la fusió de *La Terra* de la UR i de *La Pagesia* de la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya.⁶³

Concentració a Manresa de la Unió de Rabassaires de la Comarca de Bages. 18.10.1936. Foto ACBG.

Un article del primer número de *Terra Lliure* del primer de gener de 1937 signat per Ramon Poch del Secretariat de la Federació fa un detallat relat de la situació de la Federació de Sindicats Agrícoles i de la Unió de Rabassaires del Bages. A principis de 1937 al Bages tots els pobles tenien el seu sindicat agrícola i la seva secció de compres. “Dels 44 Sindicats Agrícoles que existeixen a la Comarca (de Bages) el 93 per cent dels afiliats al Sindicat ho són també de la Unió de Rabassaires de Catalunya. La presidència d’aquesta Federació l’exerceix Nònit Puig Vila nomenat per unanimitat per l’Assemblea de Delegats i Presidents dels Sindicats Agrícoles”. El vicepresident era Francesc Brunet Comallonga de la Secció Social. Explica que els dos han estat treballant per resoldre els nombrosos problemes de la pagesia. Diu que Nònit Puig “Ara està allunyat, en part, de les activitats de la Federació per ocupar altres càrrecs més enlairats de comandament”. Brunet, representant de la Secció Social en realitat exercia les funcions de president de la Federació. Brunet també dirigia la Secció d’Adobs amb l’ajuda d’Ambròs Claret de Súria i d’Isidre Vila de Castellbell i el Vilar. La Secció de Cereals era dirigida per Josep Camps Puig de Manresa amb l’ajuda de Josep Tresserres de Moià i Joan Rovira de Cardona. La Secció Vinícola

estava formada per Mateu Casals tècnic del Sindicat Bodega de Salelles junt amb Antoni Coromines del Sindicat d'Artés i Francesc Colldeforns del Sindicat de Sampedor (avui Graner de Bages). La Secció de Maquinària estava formada per Jaume Camprubí de Sallent, Josep Serra de Navarcles i Josep Subirana del Pont de Vilomara. La Secció Ramadera era dirigida per Domènec Font de Manresa amb Francesc Enric de Guardiola i Francesc Munt de Rajadell. El fet que el President de la Unió de Rabassaires de Catalunya, Josep Calvet, fos reelegit Conseller d'Agricultura de la Generalitat era una vista com una garantia per als interessos de la pagesia.⁶⁴

Manresa, carrer Jorbetes 18. L'any 1937 i 1938 hi havia el local del Sindicat Agrícola de Treballadors de la Terra. (Foto particular, 2025)

El 7 de desembre de 1936 va començar l'organització econòmica de la Federació de Sindicats Agrícoles de la Comarca de Bages. Comprar, intercanviar i distribuir els productes dels 42 sindicats entre els 8.000 afiliats pagesos. Nònit Puig explicava en una entrevista de juny de 1937 com funcionava aquesta activitat. Tenien una oficina amb el cap de Moviment Comercial, el cap de Comptabilitat, dues mecanògrafes, tres escriptors i dos auxiliars, a més els caps de compres i de vendes havien de ser habitualment a l'oficina. Al magatzem número 1 hi havia a més del responsable vuit o nou homes per carregar i descarregar. El magatzem estava situat al carrer

Jorbetes 18 de Manresa. La quantitat de productes que giraven era molt gran. Cada setmana enviaven a Barcelona quatre mil dotzenes d'ous. Puig diu que des del desembre del 1936 fins al juny de 1937 havien girat per valor d'un quinze milions de pessetes. Nònit Puig esmenta problemes que han patit. "Els magatzems i comerciants ja comencen a mirar-nos malament (...) Les autoritats locals no s'han pas portat d'allò més bé. Fa poc que ens requisaren 1.500 dotzenes d'ous que anaven destinades a Barcelona i a Madrid. A més uns cinc vagons de patates, causant-nos un perjudici de més de mil pessetes. Amb els companys de la Federació de Cooperatives estem amb molt bones relacions. Cooperem en absolut sense reserves de cap mena. Ja no és així amb alguns dels organismes sorgits de la revolució". Puig es mostra esperançat i creu que la força creadora dels rabassaires és positiva i es consolidarà.⁶⁵

7. La revista *Els Camperols* de la Unió de Rabassaires del Bages (1937)

El 19 de juliol de 1937 va aparèixer la publicació *Els Camperols. Butlletí de la Unió de Rabassaires de la Comarca de Bages*. Es tracta de l'única publicació que la UR del Bages va fer en tota la seva història. Sols en coneixem el primer número i desconeixem si se'n va publicar cap més però tot fa pensar que sols es va publicar un número. En aquell moment la UR es trobava en el màxim de la seva expansió entre la pagesia. Però també es trobava en una situació de conflicte amb els medis obrers industrials. L'esmentada publicació rabassaire estava dirigida Nònit Puig Vila i també per Magí Gamisans que era membre del POUM.

El número consta de quatre pàgines. El contingut està format per l'editorial en que reivindica la necessitat d'un portaveu que defensi els rabassaires, la seva ideologia i els seus interessos com les altres organitzacions. Reprodueix el Decret sobre Normes per ala renovació dels Consells Directius dels Sindicats Agrícoles de Catalunya. També hi ha una succinta biografia de Nònit Puig el dirigent de la UR comarcal. Fa la ressenya de la reunió dels 38 delegats comarcals de la UR celebrada el dia 11 de juliol feta a Manresa. Fa breu crònica de Cardona on els rabassaires són objecte de greus provocacions i de Navàs on l'Ajuntament es va apoderar de terres de rabassaires. Magí Gamisans escriu un article glossant la revolució i els heroics combatents del front. Nònit Puig signa un duríssim article en què de

manera irònica es fa ressò de les crítiques que des dels medis obrers de la ciutat es considera que els camperols són “El gran enemic”. Un solt denuncia els que roben als pagesos i els titlla de lladres. La publicació reflecteix els problemes que patia la pagesia en aquell context de guerra i de revolució.⁶⁶

Capçalera de la revista *El Camperols*, Manresa, 19.7.1937

El diumenge 25 de juliol de 1937 es van fer eleccions dels Sindicats Agrícoles de Catalunya per elegir les Juntes directives. A Manresa es va presentar una sola llista i per tant va ser elegida automàticament. La Junta del Sindicat Agrícola de Treballadors de la Terra de Manresa va quedar formada per Josep Soler Cabanes com a president, els membres de la Junta eren Angel Vilaseca Torras, Pere Mestre Puig, Lluís Gras Bru, Rafael Gall Bastardes, Ignasi Puigdemívol Ferrer, Joan Serra Piqué, Olegari Montserrat Fargas, Josep Giralt Torruella.⁶⁷ D'aquests foren regidors del Consell Municipal de Manresa Josep Soler Cabanes entre novembre de 1936 fins al final de la guerra; Joan Serra Piqué i Josep Giralt Torruella foren regidors en el tercer Consell Municipal de Manresa.

Segons el diari *El Dia* del 13.10. 1937 Nònit Puig com a president de la Unió de Rabassaires de la Comarca de Bages signa el telegrama d'adhesió al President de la Generalitat de Catalunya. Durant l'octubre de 1937 Nònit Puig va deixar de tenir càrrecs de representació i de direcció a la Unió de Rabassaires. A finals d'octubre de 1937 es fa públic el Comitè Central de la UR entre ells hi ha Francesc Brunet Comallonga de Vilatorrada del Cardener com a representant de la Comarca de Bages.

El diari portaveu de la UR del 10 de desembre deia: “Ha estat designat delegat de la Comarca de Bages substitució de Nònit Puig el company Francesc Brunet i Comallonga de Vilatorrada de Cardoner” .

Nònit Puig Vila va néixer el 1903 a Rocafort de Bages (El Pont de Vilomara) i va morir a l'exili a Tolosa de Llenguadoc el 1961. És sens dubte el dirigent de la UR més destacat dels anys de la República, de la Guerra i de la Revolució a la comarca de Bages. També va ocupar importants càrrecs a la direcció de la UR. Cal destacar la seva faceta intel·lectual com a articulista i com a escriptor del llibre *Què és la Unió de Rabassaires?* publicat el 1935. Els seus articles de gran claredat es van publicar a *La Terra* i alguns a *El Dia*. Va ser el gran referent dels rabassaires del Bages fins a mitjans de 1937 quan deixa de tenir càrrecs directius a la UR. Es va exiliar, va ser internat a camps de concentració. Finalment es va establir a Tolosa on va morir el 1971. Durant l'exili es va desvincular de l'activitat política i sindical. El seu fill Gentil Puig Moreno en va fer una semblança biografia al seu llibre de memòries *El passat ens empaita. Vicissituds d'un fill d'exiliat republicà (2012.)*⁶⁸ Un altre dirigent destacat de la UR al Bages va ser Francesc Brunet Comallonga de Sant Joan de Vilatorrada, va tenir càrrecs directius a la comarca i al Comitè Central de la UR. A l'exili va continuar vinculat a la UR.

8. Les col·lectivitats

De la mateixa manera que els obrers industrials es van fer amos de les indústries amb les col·lectivitzacions i el control obrer els pagesos rabassaires es van fer amos de les terres que treballaven.

El procés revolucionari va permetre formes de superació de sistema capitalista a la ciutat amb les col·lectivitzacions i el control obrer i al camp també es va obrir un procés revolucionari en què es van materialitzar propostes i aspiracions que la pagesia tenia des de feia molt temps. La revolució al camp es va desenvolupar de manera autònoma i diferent segons el context i la realitat de cada contrada. En alguns municipis es van desenvolupar les col·lectivitats agràries i en altres es va seguir amb el sistema de treball tradicional i es va establir una nova propietat dels pagesos rabassaires. Sobre el camp català es va crear una nova organització de l'economia agrària, un nou sistema que s'orientava cap a la socialització. En la majoria de pobles de Catalunya els pagesos van tenir la terra en règim de propietat i d'explotació familiar. Però també cal tenir en compte que en molts pobles i comarques de Catalunya, així com de tota la zona republicana

d'Espanya, es van crear moltes col·lectivitats en què no hi havia propietat privada, la terra era socialitzada igual que el conreu de la terra i i també les collites obtingudes. Es va fer realitat la vella aspiració de “la terra per a qui la treballa”. El nombre de col·lectivitats agràries a Catalunya va ser més important del que sembla. En total van ser 261 la majoria vinculades a la CNT, altres a la UGT, alguna vinculada a la UR i alguna al sindicat local. Les terres cultivades per la col·lectivitat podien ser les que ja cultivaven els pagesos o bé les terres confiscades a propietaris considerats facciosos. Cada col·lectivitat era fruit de la dinàmica i del context de cada municipi i dels seus pagesos que decidien lliurement però a vegades amb certes coaccions.⁶⁹ Al Bages de col·lectivitats n'hi havia una a Navarcles de la CNT, una al Pont de Vilomara i Rocafort de la UR, una altra a Navàs que seria de la CNT, i una a Calders, a Balsareny i a Avinyó que no sabem la seva afiliació.⁷⁰ A Navarcles quatre finques eren treballades col·lectivament per diferents pagesos que constituïen una entitat autònoma.⁷¹

Col·lectivitats al Bages

Municipi	Afiliació	Superfície (hect.)
Pont de Vilomara i Rocafort	Unió de Rabassaires	4,7
Monistrol de Montserrat	Sense dades	
Navarcles	CNT	53,12
Navàs	Sense dades	
Avinyó	Sense dades	2,61,
Balsareny	CNT (nov. 1937)	
	Bages 223 afiliats CNT	

Font: Puig Vallverdú, Guillem. *La pagesia i la seva revolució*. Universitat Rovira i Virgili. Tesi doctoral 2020. Annex 1, Annex 8.

A partir de la sindicació obligatòria la UR va augmentar de molt el nombre d'afiliats i va esdevenir la principal organització dels pagesos catalans. Però també hi havia pagesos organitzats en sindicats agraris de la CNT i de la UGT. L'any 1937 al Bages hi havia sindicats agrícoles de la CNT a Artés amb 112 afiliats, Manresa amb 44 afiliats i Navàs amb 40 afilats. La Federació de Treballadors de la Terra de la UGT també tenia organització a Manresa però no en sabem els nombre d'afiliats.⁷²

La majoria de la pagesia estava formada per petites i mitjanes explotacions i els pagesos s'oposaven a les col·lectivitzacions que defensava la CNT. L'oposició entre cenetistes i rabassaires contraris va derivar en greus enfrontaments armats en diverses localitats de Catalunya. Caldria esmentar sobretot els fets de La Fatarella de gener de 1937 amb morts i ferits entre cenetistes partidaris de les col·lectivitzacions i pagesos partidaris de l'agricultura individual. També a la Cerdanya es van produir greus enfrontaments armats que van acabar amb el domini de la CNT a la comarca. A Cardona el maig de 1937 també hi hagué enfrontaments entre cenetistes i rabassaires amb dos morts i dos ferits.⁷³

Al llarg de 1937 es van anar confrontant dos blocs polítics que van xocar el mes de maig. D'una banda CNT i POUM i de l'altra PSUC, ERC, UGT i la UR. Els dividia i els enfrontava l'estratègia davant la guerra i davant la revolució que s'estava produint i també les diferències sobre política agrària. Un punt important era si la col·lectivització havia de ser forçosa o voluntària. A la pràctica hi va haver de tot fins i tot hi va haver coaccions i violències en alguns llocs.

Nònit Puig va escriure un article sobre la col·lectivització que era la posició que mantindria la Conselleria i el PSUC sobre el tema.

«No discutim pas el col·lectivisme, discutim sols l'oportunitat de la seva aplicació avui o de les conveniències d'ajornar la seva realització com a doctrina i com a programa per a demà. Avui, per sobre de tot, hi ha un imperatiu del moment que no admet ni dilacions ni discussions, GUANYAR LA GUERRA. Quan s'hagi guanyat la guerra, quan els ànims s'hagin ja asserenat, aleshores, amb tota calma, i amb la deguda serenitat es podrà pensar amb la necessitat de col·lectivitzar, no unes parcel·les de terrenys incautades als enemics facciosos, sinó tota la terra».⁷⁴

9. La complexa relació entre el camp i la ciutat

La Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya era la màxima organització del camp català, tenia el control de l'economia agrària i havia d'estar dirigida per UR, UGT i CNT sota la tutela de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya. A cada municipi s'havia de formar una Junta Municipal Agrària. Els sindicats de cada localitat o comarca eren responsables d'organitzar la compra i la venda dels productes agraris. Però molts pagesos i moltes cooperatives no venien els seus productes al sistema

cooperatiu oficial i els desviaven a intermediaris i al mercat negre. Això encaria els productes de primera necessitat i fomentava la seva escassetat sobretot a les ciutats. Aquest fet provocava recels i tensions entre la ciutat i el camp, entre obrers industrials i pagesos. La guerra i l'aïllament internacional també contribuïen a l'encariment de la vida i a la falta d'aliments.

L'agricultura depenia dels mercats de les ciutats. La relació entre el món urbà i el món rural era dinàmica, amb influències mútues a tots els nivells. Però també cal considerar que la pagesia va tenir la seva autonomia i va organitzar-se per defensar els seus interessos. Des de les directives de les organitzacions polítiques i sindicals es va intentar conciliar els interessos urbans i rurals. La Conselleria d'Agricultura de la Generalitat però estava en mans d'ERC i sobretot del PSUC. Al llarg de la guerra el poder i la influència del POUM i de la CNT va anar decreixent tant a la ciutat com al camp.

Al llarg de la guerra el conflicte entre el camp i la ciutat es va anar accentuant. Les violències i els robatoris contra la pagesia es van produir en molts llocs de Catalunya. Joan Peiró, destacat dirigent de la CNT, l'agost de 1936 ja denunciava el terror al camp. Denunciava els revolucionaris de la ciutat que anaven al camp per dominar i per robar els pagesos. “¿Cree alguien que esta simiente redentora puede ser sembrada con violencias y que con violencias pueden despertar inquietudes y afanes de socialización en el ánimo de nuestra payesía?”.⁷⁵ El diari *El Día* denunciava que els pagesos “han de poder desenvolupar-se amb total llibertat sense incursions coactives d'uns grups incontrolats que infesten el camp de terror”.⁷⁶ A mesura que avançava la guerra l'escassetat anava creixent, en part era deguda a l'especulació i al mercat negre. Per això es van endurir les posicions de càstig als especuladors. El diari *UGT* publicava un article titulat “Pena de mort als lladres”. “No podem tolerar que mentre el poble se sacrifica i sofreix els rigors de la guerra, aquests ocellots de rampinya que són els traficants clandestins dels articles de primera necessitat, puguin campar per les seves. Cal una actuació enèrgica i contundent. [...] Si demanem pena de mort contra els individus de la cinquena columna, dintre d'ella han de ser compresos tots els agiotistes i tots els especuladors, puix que ultra enemics són una colla de lladres. I aquests solament es mereixen la pena de mort.”⁷⁷

Periòdic *Terra Lliure*, 19.7.1937

Les conseqüències foren el racionament dels aliments, les llargues cues per aconseguir-los i la gana es va abatre sobre la població urbana sobretot. La moral de lluita i de resistència es va anar afeblint a mesura que avançava la guerra i empitjorava el nivell de vida. Creixia l'escassetat d'aliments i apareixia la gana. Les cues per obtenir aliments racionats eren una imatge dels anys de la guerra i dels anys de la postguerra durant el franquisme.

Al llarg de la guerra el conflicte entre ciutat i camp s'anà accentuant. Els robatoris de productes del camp es van estendre. A Síria l'estiu de 1938 el rabassaire Josep Clariana Simats va ser assassinat uns dies després que va impedir que li robessin al corral. El portaveu de la UR denunciava el fet i el "gangsterisme que s'ha ensenyorit del nostre camp". El diari *UGT* de Manresa sovint feia referència als problemes del camp. Es feia ressò de certa oposició entre els obrers industrials i els pagesos. Els uns es queixen de la manca d'aliments i del mercat negre i els altres es queixaven de la falta de productes per treballar la terra. Els dirigents de partits i de sindicats intentaven que hi hagués bona entesa entre els dos sectors. Tothom

reconeixia que la pagesia era considerada essencial per tal de guanyar la guerra. Pere Figueras Urpí de la Federació Catalana de Treballadors de la Terra d'UGT es feia ressò de les crítiques que certs inconscients feien als camperols de ser especuladors, d'acaparar els productes agraris, de ser egoistes, de ser enemics del règim republicà, però ell defensa que els camperols han fet el seu paper durant la guerra. "Els inconscients per un costat i certs conscients per un altre són els que es preocupen de presentar els camperols com a un enemic del proletariat moguts solament per l'afany d'enriquir-se". Denuncia que alguns dirigents dels Sindicats Agrícoles eren gent de dretes. Deia que calia establir una llei de taxes dels productes agrícoles però també que el camperol havia de tenir garantida la compra dels productes que necessitava per treballar la terra com els adobs. Defensava la necessitat de crear un Comitè d'Enllaç de les tres organitzacions de la pagesia UGT, CNT i UR.⁷⁸

10. Epíleg

La UR des dels seus orígens el 1922 va anar creixent al Bages en nombre d'afiliats però també en sindicats i va esdevenir el gran sindicat de la pagesia bagenca. Durant la República l'organització va anar creixent i es va fer més poderosa i es va fer present en tots els pobles de la comarca.

Durant els anys de la guerra la pagesia va organitzar l'economia agrícola a través de la Unió de Rabassaires i a través dels Sindicats Agrícoles. Els pagesos rabassaires van exercir un fort protagonisme en els governs municipals al costat d'altres organitzacions d'esquerra. També van esdevenir un sector clau en la nova economia de guerra sota les directrius del Govern de la Generalitat. El problema va ser que les circumstàncies de la guerra i la revolució van crear molts problemes i enfrontaments entre la pagesia i la població urbana. El fet de l'existència de molts emboscats en les zones rurals amb un encobriment i la protecció per part de la pagesia també va crear recels i animadversió entre les organitzacions antifeixistes.

El resultat va ser una reducció de la producció agrària, la retirada del mercat de part de la producció agrícola per les vies de l'especulació i del mercat negre, cosa que comportà una escassetat d'aliments que afectà la majoria de la població sobretot la urbana. Es pot dir que en cada població hi havia un Sindicat Agrari que agrupava tots els pagesos i una secció de la

Unió de Rabassaires que tenia una funció més aviat política i sindical. El govern de la Generalitat va establir les pautes per a l'organització de la nova economia socialitzada. Es tractava d'establir un règim econòmic i social inèdit fins llavors, d'economia mixta en que convivia elements de mercat i elements de socialització. Però sempre amb la plena participació del pagesos organitzats.

Amb la pèrdua de la guerra per part de les forces republicanes l'organització de la pagesia catalana vinculada a la UR va desaparèixer de soca-rel per la repressió implacable i violenta que van desplegar els vencedors. El nombre de presoners i afusellats en els pobles rurals va assolir xifres enormes, percentualment molt superiors que la repressió a les ciutats. El gran sindicat que va organitzar els petits pagesos catalans per defensar els seus interessos de classe va desaparèixer del tot. El franquisme va comportar la lenta agonia de la petita pagesia catalana que no tenia manera de defensar els seus interessos. El resultat fou que els petits pagesos, els antics rabassaires, van anar marxant del camp cap a la ciutat per guanyar-se la vida amb el treball industrial. La victòria del feixisme va anar expulsant els petits pagesos de la terra per la qual tant havien lluitat i tant havien estimat.

La història de la Unió de Rabassaires del Bages és un capítol important de la història de la comarca. Durant els anys que va existir (1922-1939) els petits pagesos del Bages van protagonitzar una extraordinària activitat d'organització que els va permetre lluitar per defensar els seus interessos i les seves aspiracions per millorar les condicions de vida i poder aconseguir el gran objectiu secular que era el de poder posseir la propietat de la terra que treballaven des de feia generacions. La història de la Unió de Rabassaires de Catalunya i també la del Bages va ser una lluita heroica, plena d'episodis amb llums i ombres, de grans mobilitzacions, amb uns dirigents pagesos que van tenir el suport entusiasta de la majoria dels rabassaires. La falta de documentació de la UR impedeix tenir una visió completa de la seva trajectòria històrica. El que és evident és que les lluites i les il·lusions dels rabassaires van quedar anorreades per la victòria del feixisme.

Periòdic *Terra Lliure* de la Unió de Rabassaires, 30.1.1938

11. Notes

1. *La Terra*. Portaveu de la Unió de Rabassaires de Catalunya. 30.4 1923.
2. *La Terra*. 18.8.1923.
3. POMÉS, Jordi. (2000). *La Unió de Rabassaires*. Publicacions Abadia de Montserrat. Biblioteca Abat Oliva, 223. Pàg. 558-561.
4. *La Terra*. 18.8.1923.
5. POMÉS (2000). Pàg. 255.
6. POMÉS (2000). Pàg. 283.
7. POMÉS (2000). Pàg. 277.
8. POMÉS (2000). Pàg. 283.
9. *La Terra* 22.3.1924.
10. *La Terra*. 18.8.1923
11. *La Terra*. 3.11.1923 i 15.9.1923.
12. *La Terra*. 5.7.1924.
13. *La Terra*. 3.1.1925.
14. POMÉS (2000). Pàg. 587.
15. POMÉS (2000). Pàg. 587.
16. *La Terra*. 16.8.1924.
17. *La Terra*. 18.4.1925.
18. *La Terra*. 21.11.1925.
19. *La Terra*. 22.9.1923.
20. *La Terra*. 21.7.1923.
21. *La Terra*. 12.4.1924.
22. *El Dia*. 5.9.1930.
23. *El Dia*. 17.9.1931.
24. *El Dia*. 7.11.1932.
25. *El Dia*. 17.6.1933.
26. BALCELLS, Albert. (1983). *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire. (1890-1936)*. La Llar del Llibre. Barcelona. 1983. Pàg. 145-146.
27. *La Pagesia*. Cambra Agrícola Oficial de Pla de Bages. Octubre 1931.
28. *La Pagesia*. Novembre 1931.
29. *La Pagesia*. "De les passades jornades". Juny 1932.
30. *La Pagesia*. Maig 1932. Francesc Planes Martí era germà del conegut periodista Josep Maria Planes Martí

31. La Pagesia. Octubre 1931.
32. El Pla de Bages. 23.3.1933.
33. El Dia. 5.6.1933.
34. BALCELLS (1983). Ob. Cit. Pàg. 426.
35. POMÉS, (2005). “La Unió de Rabassaires” dins Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. Barcelona. Enciclopèdia Catalana. 2005 Volum 9, pàg.
36. LÓPEZ ESTEVE, Manel. Els fets del 6 d’Octubre de 1934. Editorial Base. 2013. Pàg. 28.
37. LÓPEZ ESTEVE (2013), pàg 254-255.
38. LÓPEZ ESTEVE (2013) Annex II . Relació de detinguts i empresonats entre octubre de 1934 i gener de 1935. Es troba a www.editorialbase.com/lilibres/220.
39. BALCELLS (1983). Pàg. 342.
40. La Pagesia. Octubre 1934.
41. BALCELLS (1983). Ob. Cit. Pàg 460.
42. La Pagesia. Desembre 1934.
43. PUIG VILA, Nònit. *Què és la Unió de Rabassaires?* Barcelona. 1935.
44. *La Terra*. 15.3.1935.
45. PLANAS, Jordi. “La Unió de Rabassaires y el cooperativismo”. *Ayer*. N. 125. (2022).
46. *La Terra*. 15.2.1935.
47. *La Terra*. 15.9.1935.
48. *La Terra*. 30.11.1935.
49. PUIG VILA, Nònit. *Què és la Unió de Rabassaires?* Citat per BALCELLS (1983) pàg. 286.
50. *La Terra*. 1.5.1936. També BALCELLS (1983) pàg. 358.
51. BALCELLS (1983). Pàg. 365.
52. *La Terra*. 1.6.1936. BALCELLS (1983). Pàg. 286.
53. *La Terra*. 1.7.1936.

54. MAYAYO ARTAL, Andreu (1995). *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agrari a Catalunya. (1923-1994)* Afers. Catarroja.
55. ALOY, Joaquim. GASOL, Pere. SARDANS, Jordi. (1992). *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil. (1936-1939)*. Parcir. Manresa. 1992. Volum I pàg 49.
56. ALOY, Joaquim. GASOL, Pere. SARDANS, Jordi. (1992). *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil. (1936-1939)*. Parcir. Manresa. 1992. Volum I pàg. 82-85.
57. BALCELLS (1983). Pàg. 374.
58. *Moments. La revista del nostre temps*. Juny 1937.
59. MAYAYO ARTAL (1995). Pàg. 280-281
60. *El Pla de Bages*. 23.9.1936.
61. *El Pla de Bages*. 10.10.1936.
62. *El Pla de Bages i El Dia*. 19.10.1936.
63. *Terra Lliure*. 1.1.1937.
64. *Terra Lliure*. 1.1.1937.
65. *Moments. La revista del nostre temps*. Juny 1937.
66. SERRA CARNÉ, Jaume. "Els Camperols. Publicació de la Unió de Rabassaires de la Comarca de Bages (1937)". *Dovella*. N. 140 (2025).
67. *El Dia*. 27.7.1937
68. PUIG MORENO, Gentil. *El passat ens empaita. Vicissituds d'un fill d'exiliat republicà*. Pròleg de Raimon Obiols. Pagès Editors. 2012.
69. PUIG VALLVERDÚ, Guillem.(2020). *La pagesia i la seva revolució. Una anàlisi sobre la conflictivitat i el canvi a la rereguarda catalana durant la Guerra Civil, 1936-1939*". Tesi doctoral. Universitat Rovira i Virgili. Pàg. 315.
70. PUIG VALLVERDÚ (2020) ob. Cit. Pàg. 283.
71. PUIG VALLVERDÚ (2020) ob. Cit. Pàg. 135.
72. MAYAYO ARTAL (1995) Ob. Cit. Pàg. 267.

73. *El Dia*. 27.7.1937.

74. Nònit Puig. “El col·lectivisme al camp català”. *Terra Lliure*. 12.1936.
Citat per PUIG VALLVERDÚ (2020) ob. Cit. pàg. 276.

75. *Diario de Avisos de Manresa*. 1.9.1936. L'article havia estat publicat a *Llibertat* de Mataró.

76. *El Dia*. 19.10.1936.

77. *UGT*. 21.7.1937.

78. *UGT*. 22.8.1938.